

5+1

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Τεύχος 20, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2004,
Λαμπρινά Ταχυδρομ. Εγκυρία 1, 104 59 ΑΘΗΝΑ

5+1 THE MAGAZINE
OF ECUMENICAL HELLENISM

Issue 20, November-December 2004, 16 issues/Year, Volume 1, 104 59 ATHENS

Αποστολή
στην **Αυστραλία**

Από τον **Ενθικο**

Mission
to **Australia**

Από τον **Slip**

*Χρόνια Πικρή
Ευσερισμένο το 2005*

Ο Μητροπολίτης
Βελεσοών Ιωάννης

*"Ο Αρχιεπίσκοπος
της Ορθοδοξίας στη Γαλλία"*

The Archbishop
of Velesky Ioannis

*"The Hierarchy
of Orthodoxy in France"*

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΓ. ΑΓΑΠΗΣ 10110-01010

ΟΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΓΡΑΦΟΥΝ

Ο Ελληνισμός στο Σοχούμι

από τα Αρχαία Χρόνια

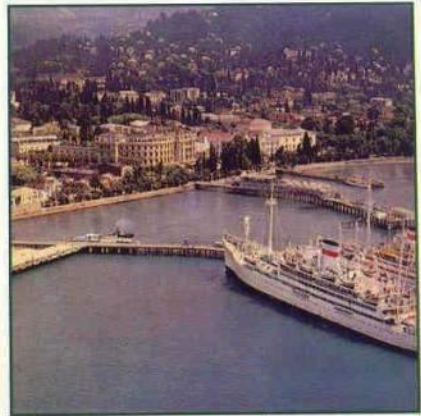
μέχρι Σήμερα

Η

πόλη Σοχούμι ή Σουκούμι βρίσκεται στα βόρειο-ανατολικά παράλια του Ευξείνου Πόντου και η πρώτη εμφάνιση των Ελλήνων στην περιοχή αυτή έλαβε χώρα τον 8ο αι. π.Χ. Στα τέλη του 7ου αι. π.Χ. Έλληνες από τη Μίλητο ίδρυσαν στη θέση της σημερινής πόλης τη Διοσκουριάδα ή αλλιώς Διοσκουρία. Η ονομασία αυτή δόθηκε προς τιμήν του Κάστορα και του Πολυδεύκη, των δύο Διοσκούρων, που λατρεύονταν ιδιαίτερα στη Μίλητο. Αυτές τις πληροφορίες αντλούμε χάρη στην Αργοναυτική εκοιτραεία και από τους αρχαίους Έλληνες ιστορικούς.

Η Διοσκουρία δεν ήταν η μοναδική αποικία των Ελλήνων στα μέρη αυτά. Οι πιο κοντινές σε αυτήν ήταν η Γύενος και η Πιτυούντα. Από τον 5ο μέχρι τον 2ο αι. π.Χ., η Διοσκουριάδα έπαιζε, σύμφωνα με τον Στράβωνα, μεγάλο οικονομικό και πολιτικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή μεταξύ Κασπίας Θάλασσας και Ευξείνου Πόντου, λόγω της άνθισης του εμπορίου. Το μεγάλο φυσικό λιμάνι της πόλης είναι ένα από τα καλύτερα στη Μαύρη Θάλασσα.

Οι αρχαιολογικές ανασκαφές των τελευταίων δεκαετιών έφεραν στο φως απομεινάρια κτισμάτων, ναών, καθώς και αμφορείς, μία μαρμαρίνη επιτύμβια στήλη, ένα αγαλματίδιο της Δήμητρας, κοσμήματα και άλλα αντικείμενα από την άλλοτε ανθούσα αυτή ελληνική πόλη. Το 2002, βρέθηκαν στο κέντρο της σημερινής πόλης δεμέλια κτιρίων της αρχαίας Διοσκουριάδας. Μετά τον πόλεμο του 1992-1993, μεταξύ Αμπχαζίας και Γεωργίας και αφού κατεστράφησαν ολοσχερώς πολλά σύγχρονα κτίρια, δίδεται πλέον η ευκαιρία να πραγματοποιηθούν σωστικές ανασκαφές πριν την ανοικοδόμηση της πόλης, αλλά η έλλειψη πό-

Αριστερά: Ξενοδοχείο "Όρνιθου" του Στεφανίδη Σ.
Δεξιά: Γενική άποψη της πόλης του Σοχούμι.

Ο Μίκης Θεοδωράκης και η Μαρία Φαραντούρη μαζί με τους ντόπιους Έλληνες στο Σουκούμι το 1966.

ρων καθιστά αδύνατη τη διεξαγωγή αυτών των ερευνών.

Η ελληνική γραφή και ο πολιτισμός αποτέλεσαν τα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης της αρχαίας πόλης, αλλά και των γειτονικών περιοχών της. Αργότερα, αυτή αποτέλεσε τμήμα του Βασιλείου του Πόντου και ακολούθως της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, στα χρόνια της οποίας από Διοσκουριάδα μετονομάστηκε σε Σεβαστούπολη, προς τιμήν του αυτοκράτορα Οκταβιανού (27 π.Χ.-14 μ.Χ.), ο οποίος κατείχε τον τίτλο του Αυγούστου-Σεβάστου. Κατά τον 5ο αι. μ.Χ., η Αμπχαζία έγινε τμήμα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Από τότε άρχισαν εκεί εντατικές εργασίες για την οικοδόμηση φρουριών, χριστιανικών ναών και δρόμων. Τον 3ο-4ο αι. μ.Χ., η Αμπχαζία εκχριστιανίστηκε και ο αρχιεπίσκοπος Πιτυούντας Στρατόφυλος πήρε μέρος στην Οικουμενική Σύνοδο της Νίκαιας το 325, γεγονός που μαρτυρεί τη σημαντική διάδοση του χριστιανισμού διαμέσου των Ελλήνων στην ευρύτερη περιοχή, την τότε ονομαζόμενη Αβασγία και Αψιλία. Έως τον 10ο αι., η Θεία Λειτουργία γινόταν στις εκκλησίες της Αμπχαζίας αποκλειστικά στην ελληνική γλώσσα, καθώς και αργότερα, αλλά μόνο περιστασιακά. Η Αμπχαζία διαμέσου των Ελλήνων διατηρούσε στενές σχέσεις με την ηπειρωτική Ελλάδα, τη Μικρά Ασία και όλον τον ελληνικό κόσμο της εποχής.

Τον 8ο αι. μ.Χ. η Σεβαστούπολη, η οποία αναφέρεται ήδη στα ιστορικά κείμενα ως Τσοχούμ, λεηλατείται και χάνει την πάλα ποτέ σημασία της, έως τον ερχομό των ιταλών εμπόρων, οπότε ανακάμπτει η οικονομία της. Είχε στενές σχέσεις με την Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας και την Κωνσταντινούπολη. Οι σχέσεις της Αβασγίας και της Αψιλίας με το Βυζάντιο δεν περιορίζονταν μόνο στην ύπαρξη του βυζαντινού στρατού εκεί, αλλά χαρακτηρίζονταν από στενή επικοινωνία καθ' όλο το φάσμα της τοπικής ιστορίας, δημιουργώντας έτσι ένα σύν-

θετο πλαίσιο αλληλεπίδρασης των πολιτισμών, των γλωσσών και των γονιδίων.

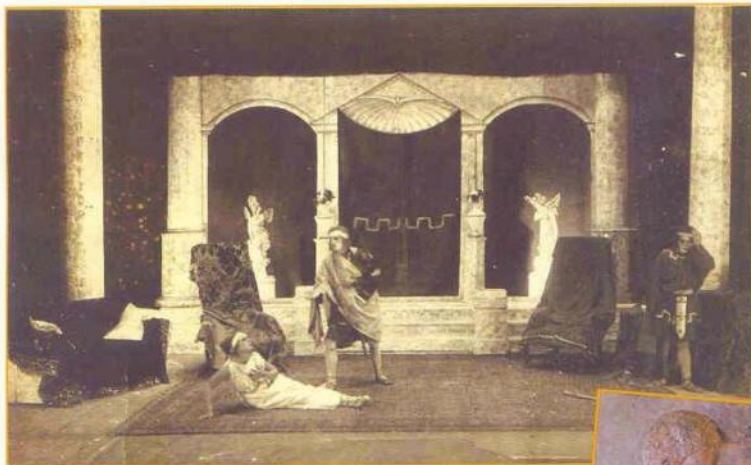
Αργότερα το Τσοχούμ, όπως και όλη η Αμπχαζία, έγινε τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και από την περίοδο αυτή η κατάσταση της πόλης άρχισε να χειροτερεύει. Με την οριστική κατάληξη της από Οθωμανούς, το 1724, η πόλη μετονομάστηκε σε Σουκούμ-Καλέ και τότε ήταν που άρχισαν οι εργασίες ανένεργης κάστρου στα ερείπια του βυζαντινού φρουρίου της, για να τοποθετηθεί εκεί η φρου-

ρά των κατακτητών. Μέχρι την αρχή του 19ου αι. η ελληνική κοινότητα στο Σουκούμ-Καλέ ήταν η μεγαλύτερη απ' όλες, επειδή οι Έλληνες, ως θαλασσοπόροι και καλοί έμποροι που ήταν, είχαν το δικαίωμα να μένουν στις πόλεις, που κατακτήθηκαν από τους Οθωμανούς, μιας και οι κατακτητές τους είχαν ανάγκη.

Το 1810, η Αμπχαζία έγινε μέλος της Ρωσικής Αυτοκρατορίας ως Δουκάτο.

Με την ευκαιρία αυτή, πήδαν στην ομόρρηκη Ρωσία -και συγκεκριμένα στο Σουκούμ-Καλέ- νέα κύματα Ελλήνων μεταναστών. Τότε, κτίζονταν και καινούργιες εκκλησίες. Παραδείγματος χάριν, το 1821 με έξοδα ενός Έλληνα ονόματι Σκαρδανού, που ήλθε από τη Μύκονο, ανεγέρθη εκκλησία στα ερείπια παλαιότερου βυ-

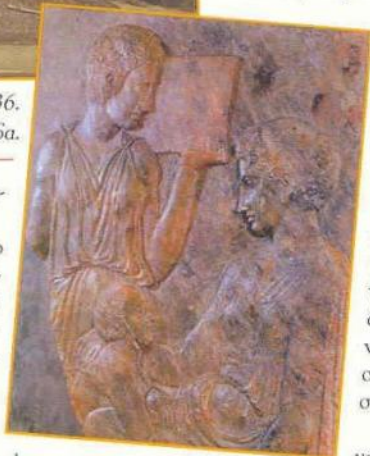
ζαντινού ναού. Οι Έλληνες, προερχόμενοι από τις υπόλοιπες περιοχές της παρευξείνειας ζώνης, εγκαταστάθηκαν κατά κύριο λόγο στην Αμπχαζία, δίνοντας έτσι ώθηση στο εμπόριο, αλλά και προάγοντας το έργο της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Οι πρώτες μεγάλες ομάδες Ελλήνων προσφύγων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία άρχισαν να μεταναστεύουν στην Αμπχαζία τα χρόνια του Κριμαϊκού πολέμου (1853-1856). Εκείνη την περίοδο δήμαρχος του Σουκούμ-Καλέ ήταν ο ελληνικής καταγωγής Γωρικός (Γεώργιος) Ουσταμπάσογλου, ο οποίος είχε αποκτήσει πια τη ρωσική υπηκοότητα. Συγκεκριμένα, η πρώτη ομάδα Ελλήνων μεταναστών, που αποτελούνταν από τριακόσιες οικογένειες, ιδιαίτερα ναυτικών, έφθασε και εγκαταστάθηκε στην Αμπχαζία την 12η Απριλίου 1854 με το πλοίο "Άγιος Ιωάννης" του Έλληνα Φωτίου Σαράνδου. Διακόσιες εξήντα οικογένειες έφθασαν και εγκαταστάθηκαν στην πόλη Σουκούμ και στα γειτονικά χωριά. Νεώτερο κύμα Ελλήνων μεταναστών στην περιοχή της Αμπχαζίας έχουμε μετά το τέλος του ρωσο-τουρκικού πολέμου κατά τα έτη 1877-1878. Αρχικά οι περισσότεροι, εκτός από το εμπόριο, εργάζονταν σε οικοδομές ως τεχνίτες, στην καπνοπαραγωγή στα χωριά, στην καλλιέργεια οπωροφόρων δένδρων, αλλά και φουντουκιού. Οι Έλληνες είχαν κατοικήσει συνολικά εκατόν ενενήντα εννέα χωριά της Αμπχαζίας. Με την καλλιέργεια ποικιλιών καπνού υψηλής ποιότητας, όπως η "Σαμψούντα" και η "Τραπεζούντα", τις οποίες οι Έλληνες του Πόντου έφεραν μαζί τους στην Αμπχαζία, η οικονομία του τόπου

Σουκούμ, το οποίο κτίστηκε τελικά το 1909.

Το 1906, ιδρύεται η Ελληνική Κοινότητα του Σουκούμ. Το 1915, αποπερατώνεται η οικοδόμηση της ελληνικής εκκλησίας "Ευαγγελισμός", ενώ δημιουργείται και ελληνικός φιλανθρωπικός σύλλογος στην πόλη.

Μεγάλο ρόλο παίζουν οι Έλληνες και στον πολιτιστικό τομέα της πόλης. Το 1912, το μέλος της ελληνικής κοινότητας Ιωακείμ Αλοίζη ανεγείρει το θέατρο "Αλοίζη", χωρητικότητας εξακοσίων εβδομήντα θεατών, και το ξενοδοχείο "Grande Hotel". Τον επόμενο χρόνο, ο Χρήστος Σαμουρίδης εγκαινιάζει το θέατρο "Σαμουρίδη", που ήταν κτισμένο σύμφωνα με το στιλ του Μοντερνισμού.

Στην πόλη δημιουργούν διεθνούς φήμης

φωτογράφοι-καλλιτέχνες, όπως ο Ιωάννης Ευκαρπίδης και ο Λεωνίδας Ποιμενίδης.

Πολλοί Έλληνες δημιούργησαν διαφόρων ειδών εμπορικά καταστήματα, καφενεία, ξενοδοχεία, ιατρεία, εργοστάσια καπνοπαραγωγής, όπως ο Ι. Ιακίπουλος, ο Ι. Στάμπος και άλλοι, και έκτισαν κτίρια μεγάλης αρχιτεκτονικής αξίας, τα οποία στο σύνολό τους σχεδόν, κοσμούν την πόλη μέχρι τις μέρες μας. Τα πιο ωραία από αυτά είναι το μέγαρο Χ. Σαμουρίδη, το ξενοδοχείο "Σαν Ρέμο" (1914), που ανήκε αρχικά στον κ. Σπανάκη και αργότερα στον κ. Μπαλντατζή, το μεγαλύτερο πενταόροφο κτίριο της εποχής περί 1912 στην πόλη, που ανήκε στην οικογένεια Στεφανίδη, καθώς και το σημερινό κτίριο του δημαρχείου, που κτίσθηκε επίσης από τον Στεφανίδη το 1914. Το 1912, εγκαινιάζεται το ξενοδοχείο "Βενιζέλος".

Η ανάπτυξη καταλιτιστικών οικονομικών σχέσεων στη Ρωσία των αρχών του 20ου αιώνα δημιούργησε μεγάλες προσδοκίες για ανάπτυξη και στον ελληνικό πληθυσμό της χώρας.

Σημαντική επιρροή στους Έλληνες στο Σουκούμ εκείνης της περιόδου είχαν ο Κ. Σπυράνης, ως πρόεδρος της ελληνικής κοινότητας του Σουκούμ, ο Ι. Πασιλίδης, ο Χ. Σαμουρίδης, ο Α. Μαριέτης, ο Δ. Κορνινός, ο Ι. Ιακίπουλος, ο Ι. Σοφιάνωφ, ο Ι. Αλοίζη, ο Π. Ζωγραφόπουλος, μέλη των οικογενειών Μεταξά και Στεφανίδη, ο

Πάνω: Παράσταση του Ελληνικού Θεάτρου 1936.

Κάτω: Επιτύμβια στήλη από την αρχαία Διοσκουριάδα.

βελτιώθηκε σημαντικά, γεγονός το οποίο αναγνωρίστηκε από τις τότε τοπικές Αρχές.

Ο Αντώνης Παπαντώνης, ο Παναγιώτης Μεταξάς, ο Γρηγόριος Ξανθόπουλος και ο Σ. Περόπουλος συγκαταλέγονταν στους πιο διάσημους εμπόρους στην πόλη την εποχή εκείνη. Το 1870, δώδεκα από τους δεκαεπτά εμπόρους της πόλης, που είχαν δικαίωμα εξωτερικού εμπορίου, ήσαν Έλληνες. Το 1874, οι Έλληνες αποτελούσαν το 40% του εκλογικού σώματος της πόλης.

Από τον Πόντο μετανάστευσε στο έδαφος της Αμπκαζίας μεγάλος αριθμός Ελλήνων διανοουμένων, με αποτέλεσμα το επίπεδο της εκπαίδευσης να είναι υψηλότερο σε σχέση με άλλες περιφέρειες. Σε κάθε χωριό, που εγκαταστάθηκαν Έλληνες, έκτισαν τις δικές τους εκκλησίες, ίδρυσαν εκκλησιαστικά σχολεία, στα οποία τα παιδιά διδάσκονταν τη μητρική τους γλώσσα και αργότερα ίδρυσαν και επαγγελματικά σχολεία. Στην πόλη του Σουκούμ, εγκαινιάζεται την 6η Νοεμβρίου 1903 το Παρθεναγωγείο και στη συνέχεια η Επιτροπή του εκλέγει τον καπνοπαραγωγό Χριστόφορο Σαμουρίδη στη θέση του Διευθυντή.

Τον Οκτώβριο του 1905, δεκαοκτώ αντιπρόσωποι των Ελλήνων του Σουκούμ συγκεντρώθηκαν στο σπίτι του Γ. Φ. Ζωγραφόπουλου, για να επιλέξουν τους Εφόρους για το ελληνικό σχολείο της πόλης. Αυτοί ήταν οι εξής: ο Χρήστος Σαμουρίδης, ο Γεώργιος Ζωγραφόπουλος, ο Δημήτριος Κορνινός, ο Γεώργιος Μπισσαντζόγλου, ο Αχιλλέας Ουσταμασιδής και ο Απόστολος Τεκμιτσεβ. Μέλη της Επιτροπής Ελέγχου έγιναν ο Λεωνίδας Ποιμενίδης, ο Γεώργιος Ιωσηφίδης, ο Κοζμάς Σπυράνης και ο Αναστάσιος Μαριώτης. Γενικό Γραμματέα της Επιτροπής των Εφόρων διόρισαν τον Γ. Ιωσηφίδη. Εκείνη την ημέρα πάρθηκε η απόφαση για τη μελλοντική ίδρυση δευτεροβάθμιου ελληνικού σχολείου στην πόλη

Α. Τεκμίτσεφ, ο Μπλόπουλος, ο Π. Πουμπουρίδης, ό-
πως και πολλοί ιερείς.

Με την κήρυξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου
η ανάπτυξη αυτή σταμάτησε και μετά το Οκτωβριανό
Πραξικόπημα των Μπολσεβίκων, το 1917, μεγάλα δει-
νά σημάδεψαν τη ζωή των Ελλήνων της περιοχής και
όχι μόνο. Το 1918, και για περισσότερο από ένα μή-
να, την εξουσία άσκησαν τα Σοβιέτ. Μέσα στο γενικό-
τερο χάος εκείνης της περιόδου η ελληνική κοινότητα
δημιούργησε τη δική της στρατιωτική δύναμη. Η επι-
κράτηση των Μενσεβίκων στη Γεωργία προκαλεί προ-
βλήματα στον ελληνικό πληθυσμό, που απειλείται με εκ-
τόπιση από το έδαφος της χώρας. Το 1919-1920, πολ-
λοί Έλληνες εγκαταλείπουν την Αμπχαζία και τα σπίτια
τους παραδίδονται σε γεωργιανούς.

Το 1921, επικράτησε οριστικά η εξουσία των Σοβιέτ
και κρατικοποιήθηκαν σχεδόν τα πάντα. Μεγάλες πε-
ριουσίες Ελλήνων καθώς και άλλων κατοίκων της πό-
λεως πέρασαν στην ιδιοκτησία του κράτους.

Μετά την Οκτωβριανή επανάσταση, απαγορεύθηκαν
τα ιδιωτικά σχολεία, καθιερώθηκε η δωρεάν παιδεία, η
κοινή φοίτηση των δύο φύλων στα σχολεία, διαχωρί-
στηκε η Εκπαίδευση από την Εκκλησία και η Εκκλησία
από το Κράτος, απαγορεύθηκαν οι θρησκευτικές τε-
λετές και η διδασκαλία κάθε θρησκευτικού δόγματος
στα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Όλες οι εθνότητες απέκτη-
σαν το δικαίωμα να σπουδάζουν στην μητρική τους
γλώσσα.

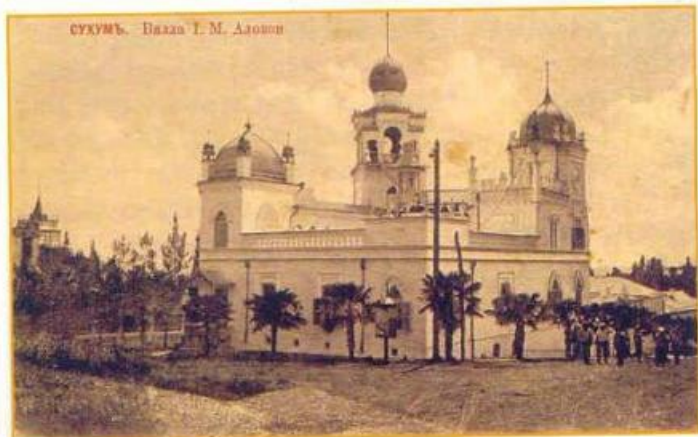
Κάθε χρόνο δημιουργούνταν όλο και περισσότερα
ελληνικά σχολεία, αλλά η διδασκαλία, μετά το 1926, γι-
νόταν με τα καινούργια
σοβιετικά βιβλία και τη
σχετική κομμουνιστική
προπαγάνδα που πε-
ριείχαν, ενώ πριν το
1926 τα σχολικά βιβλί-
α έρχονταν από την Ελ-
λάδα.

Μεγάλος αριθμός
Ελλήνων το 1924, και
περίπου πέντε χιλιάδες
οικογένειες το 1925,
πρόσφυγες όλοι από τη
Μικρά Ασία, φεύγουν
για την Ελλάδα, γεγο-
νός το οποίο ανησυχ-

σε τις Αρχές, αφού είχε αρνητικό αντίκτυπο στον κλά-
δο παραγωγής καπνού υψηλής ποιότητας. Το 1925, ο
ελληνικός πληθυσμός στην Αμπχαζία ανέρχεται σε εί-
κοσι πέντε χιλιάδες άτομα, εκ των οποίων οι περισσό-
τεροι κατοικούν στην πρωτεύουσά της, το Σουκούμ.
Σύμφωνα με την απογραφή του 1924, από τα πέντε χι-
λιάδες σπίτια του Σουκούμ, το 80%, και μάλιστα τα πιο
καλά από αυτά, ανήκαν σε Έλληνες.

Για να καλύψουν τις ανάγκες των όλο και περισσο-
τέρων ελληνικών σχολείων, το 1927, οι Αρχές δι-
μιουργούν το ελληνικό Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, από
το οποίο αποφοιτούσαν οι δάσκαλοι. Διευθυντές των
σχολείων στο Σουκούμ διετέλεσαν ο Β. Καρτάσης, ο Χ.
Ιππολίτωφ, ο Ε. Μπαφίδης. Έως το 1926, η διδασκα-
λία γινόταν στην καθαρεύουσα και αργότερα στη δημο-
τική.

Το 1932, άρχισε να εκδίδεται η ελληνική εφημερί-
δα "Κόκκινος Καπνός", η οποία αργότερα μετονομά-
στηκε σε "Κομμουνιστής". Οι εκδοτικοί οίκοι της
Ε.Σ.Σ.Δ. εξέδιδαν πολλά βιβλία στην ελληνική γλώσσα
και, εκτός των σοβιετικών συγγραφέων, τύπωναν και
σύγχρονους, καθώς και αρχαίους, Έλληνες λογοτέχνες.
Όλα αυτά καταδεικνύουν την ακμή των Ελλήνων εκεί-
νης της περιόδου στη Σοβιετική Ένωση. Στο Σουκούμ,
λειτούργησε επίσης το Ελληνικό Εθνικό Θέατρο, στο
οποίο διέπρεψε ο σκηνοθέτης, ηθοποιός και μέλος της

Πάνω δεξιά: Το μέγαρο Αλοϊζν Η.
Αριστερά: Φωτογραφείο Ποιμενίδη Α.
Κάτω δεξιά: Φωτογραφείο Ευκαρπίδη Η.

Πάνω αριστερά: Η Ελληνική Εκκλησία Ευαγγελισμός.
Πάνω δεξιά: Σφραγίδα του Αμπαζίου Βασιλείου Κωνσταντίνου με ελληνική γραφή.
Κάτω δεξιά: Κέρμα της αρχαίας Διοσκουριάδος.

Ένωσης Σοβιετικών Λογοτεχνών Θεόδωρος Κανονίδης. Στο Σουκούμ, μεγαλούργησε και ο μεγάλος μάστρας Οδυσσέας Δημητριάδης.

Αρκετοί Έλληνες μετείχαν και στα διοικητικά όργανα της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Αμπαζίας. Υπουργός Υγείας διετέλεσε ο Ιωάννης Σεμερτζιέφ-Χιώτης, Υπουργός Εμπορίου ο Κυριάκος Παροτίδης, ενώ Υφυπουργός Γεωργίας ο Αναστάσιος Εγκέλωφ.

Μέχρι το 1936, όταν κατά την επίσκεψή του στην Τυφλίδα δηλητηριάστηκε ο κυβερνήτης της Αμπαζίας Νέστορ Λακόμπα, που εκτιμούσε ιδιαίτερα τους Έλληνες, η κατάσταση στη χώρα ήταν ομαλή. Μετά το θάνατό του, όμως, άρχισαν οι διωγμοί. Από τους πρώτους εξοντώθηκαν οι διασημότεροι Έλληνες, όπως ο Κ. Παροτίδης, ο Κ. και ο Ι. Σεμερτζιέφ, ο Ν. Δελαβέρης, ο Θ. Αναστασιάδης, ο Α. Εγκέλωφ.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι από τις αρχές της δεκαετίας του 1930 οι Αρχές της Τυφλίδας υιοθέτησαν μια πολιτική "εγκεωργιανισμού" της Αμπαζίας και συνεχώς έφερναν νέο πληθυσμό εποίκων από τη Γεωργία. Σε αυτό πρωτοστάτησε ο αιμοσταγής μεγκρέλος σοβινιστής Λαυρέντι Μπέρια με την υποστήριξη του επίσης γεωργιανού Στάλιν.

Το Σουκούμ μετονομάστηκε σε Σουκούμ, σύμφωνα με τους κανόνες της γεωργιανής γλώσσας, ενώ άλλαξε και η πολιτική προς τις εθνικές μειονότητες. Το 1938, έκλεισαν οριστικά τα ελληνικά σχολεία, τα τυπογραφεία, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το θέατρο, οι εφημερίδες και τα παιδιά αναγκάστηκαν να παραδώσουν όλα τα ελληνικά βιβλία στα σχολεία τους, για να καταστραφούν αργότερα. Ακολούθως έκλεισαν τα εθνικά σχολεία και των Αμπαζίων, των Αρμενίων και των υπολοίπων εθνοτήτων.

Κατά το διάστημα 1937-1939, μεγάλος αριθμός Ελλήνων υπκόων εγκαταλείπει την Αμπαζία και κατευθύνεται προς την Ελλάδα.

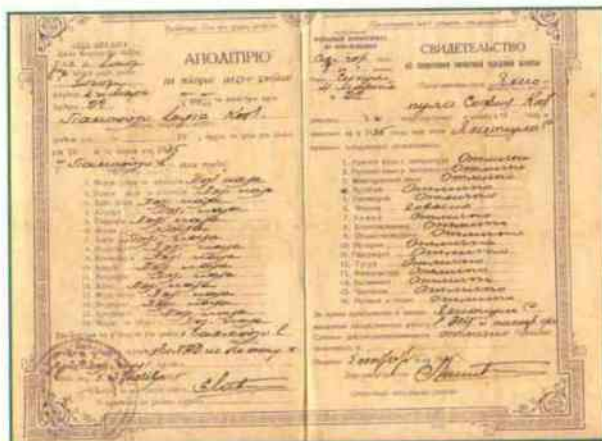
Με την κήρυξη του πολέμου Ε.Σ.Σ.Δ.-Φινλανδίας, το

έτος 1939, πολλοί Έλληνες από το Σουκούμ εστάλησαν στο μέτωπο, όπου και σκοτώθηκαν σχεδόν όλοι. Αρκετοί συμμετείχαν επίσης στον πόλεμο εναντίον του Χίτλερ.

Παρόλ' αυτά, τον Ιούνιο του 1949, σύμφωνα με μυστική απόφαση των σοβιετικών Αρχών, οι οποίες δεν ήθελαν τους Έλληνες στα σύνορα της χώρας, σχεδόν όλος ο ελληνικός πληθυσμός του Σουκούμ, της Αμπαζίας και των παραθαλάσσιων περιοχών της Γεωργίας εκτοπίσθηκε στο Καζαχιστάν. Τα νοικοκυριά των Ελλήνων παραδόθηκαν στους κατά δεκάδες χιλιάδες νεοφερμένους Γεωργιανούς. Έτσι, οι σοβινιστικές αρχές της Γεωργίας, με βασικούς καθοδηγητές του σχεδίου αυτού τους Λ. Μπέρια και Ι. Στάλιν, κατόρθωσαν τον "εγκεωργιανισμό" της Αμπαζίας, καταπατώντας τα ανθρώπινα και εθνικά δικαιώματα όχι μόνο των Ελλήνων, αλλά και των γηγενών Αμπαζίων και άλλων εθνοτήτων της πολυφυλετικής Αμπαζίας. Συνολικά εξορίστηκαν περίπου 30.000 με 35.000 Έλληνες, από τους οποίους μόνο 7.000 με 9.000 χιλιάδες άτομα κατόρθωσαν να γυρίσουν στην Αμπαζία μετά το θάνατο του Στάλιν και την καταδίκη και εκτέλεση του Λ. Μπέρια στη δεκαετία του 1950. Πολλοί πέθαναν στην εξορία από τις κακουχίες και αυτό δίδει τη δυνατότητα, ώστε να χαρακτηριστεί η πράξη αυτή των σοβιετικών Αρχών ως γενοκτονία.

Μετά το θάνατο του Στάλιν, οι σοβιετικές Αρχές καταδίκασαν τα εγκλήματά του, αλλά δεν έπραξαν τα δέοντα, για να βοηθήσουν στην επιστροφή όλων των εξορισμένων. Βασικά, το μεγαλύτερο εμπόδιο για την επιστροφή των Ελλήνων ήταν οι ίδιες οι Αρχές της Γε-

Αριστερά: Απολυτήριο Ελληνικού Σχολείου 1935.
Δεξιά: Μέγαρο Χρήστου Σαμουριδίου 1912.

ωργίας, τις οποίες εξυπηρετούσε η τετελεσμένη δημογραφική κατάσταση με την πληθυσμιακή υπεροχή του γεωργιανού στοιχείου, που μεταφέρθηκε στην Αρμπαζία μετά την εξορία των Ελλήνων. Η καινούρια αυτή δημογραφική κατάσταση διατάραξε την ειρηνική συμβίωση των εθνотίτων της Αρμπαζίας. Τα σπίτια των Ελλήνων στο Σουκουίμ δεν επιστράφησαν στους νόμιμους κατοίκους τους και δόθηκε μόνο κάποια μισθωτή αποζημίωση σε 500 άτομα. Οι Έλληνες αναγκάστηκαν να κτίσουν καινούργια σπίτια σε απόμακρες περιοχές της πόλης, όπου υπήρχε χώρος γη ή ήταν πρώην βαλτότοποι. Η συμπεριφορά των γεωργιανών εποίκων προς τους Έλληνες ήταν εκδερική.

Αν επιτρεπόταν η επαναφορά της διδασκαλίας των ελληνικών στα σχολεία. Με μεγάλη δυσκολία, και ύστερα από επανειλημμένες διαμαρτυρίες προς τις αρχές της Μόσχας, επετράπη κατά το έτος 1958 η λειτουργία του ελληνικού θεάτρου, καθώς και μουσικών συγκροτημάτων. Σημαντικότερη εδώ υπήρξε η συνεισφορά του Δ. Μπουμπουρίδη, σκηνοθέτη, της Όλγας Παγκοζίδου, μουσικού, και του Π. Παϊσανίδη. Το 1966, έδωσαν συναυλία στο Σουκουίμ ο Μίκης Θεοδωράκης με τη Μαρία Φαραντούρη και αποδεύθηκαν από τους εκεί Έλληνες. Με μεγάλη συγκίνηση παρακολουθούσαν και τις ταινίες από την Ελλάδα, που προβάλλονταν τη δεκαετία του 1960 στο Σουκουίμ.

Σημαντικό ρόλο στη ζωή των Ελλήνων-Ποντίων έπαιξαν οι θρησκευτικές γιορτές, τις οποίες, παρά τα εμπόδια των σοβιετικών αδειοτικών Αρχών, συνέχιζαν να γιορτάζουν συναδραζούμενοι σε διάφορα χωριά της ευρύτερης περιοχής του Σουκουίμ, όπου δηλαδή υπήρχε η εκκλησία του εκάστοτε τιμώμενου αγίου.

Σε γενικές γραμμές, οι Έλληνες στο Σουκουίμ δεν αισθάνονταν ως πολίτες με πλήρη δικαιώματα. Δεν είχαν δυνατότητα ελεύθερης πολιτιστικής ανάπτυξης, δέχονταν διακρίσεις στην καθημερινή ζωή και έτσι υπήρχε έντονο το αίσθημα καταπίεσης των μειονοτικών

εθνικών τους δικαιωμάτων.

Στις αρχές του 1980, και σε συνθήκες στασιμότητας της κοινωνικής και πολιτικής ζωής στην ΕΣΣΔ, μεγάλος αριθμός Ελλήνων αγωνιζόταν για το δικαίωμα μετοικεσίας στην ιστορική του πατρίδα, την Ελλάδα, γιατί θεωρούσε αυτό το δρόμο ως τον μοναδικό για την διατήρηση της ελληνικής του ταυτότητας. Οι σοβιετικές Αρχές όμως ήταν ανένδοτες. Έτσι, το έτος 1986, δημιουργείται η παράνομη οργάνωση με την επωνυμία "Επιστροφή", ιδρυτές της οποίας υπήρξαν ο Θ. Αλκαζός, ο Γ. Πυροβλιδής, ο Ι. Παπαδόπουλος και άλλοι. Την οργάνωση αυτή στελέχωναν έως και πέντε χιλιάδες μέλη από ολόκληρη τη Σοβιετική Ένωση μέσα σε λίγα χρόνια. Τα πιο δραστήρια μέλη της οργάνωσης κυνηγήθηκαν από την ΚΓΒ. Μόλις μετά την επικράτηση της πολιτικής της "περοστρόικα" (=ανοικοδόμηση) και συγκεκριμένα μετά τα τέλη του 1987 απέκτησαν οι Έλληνες επιτέλους το δικαίωμα να μετοικήνουν ελεύθερα στην Ελλάδα.

Μια διαφορετική αντίληψη, που υιοθετήθηκε από άλλη ομάδα Ελλήνων, ήταν η ανάπτυξη του ελληνικού πληθυσμού στα πλαίσια του σοβιετικού κράτους, με τις απαιτήσεις αυτόνομης πολιτιστικής ανάπτυξης. Το ζωτικότερες σημασίες ζήτημα ήταν η διδασκαλία των Ελληνικών, η οποία διακόπηκε το 1938, με αποτέλεσμα οι νέοι να μη γνωρίζουν τη νεοελληνική κοινή, εκτός από ελάχιστα, που ήταν αυτομαθείς. Η κατάσταση αυτή εξυπηρετούσε τις Αρχές, ο σκοπός των οποίων ήταν η πλήρης αφομοίωση των Ελλήνων.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές αυτής του 1980, οι απαιτήσεις των Ελλήνων για τη διδασκαλία της μητρικής τους γλώσσας εντατικοποιήθηκαν σημαντικά. Καθοριστικό ρόλο στην επαναφορά της στα σχολεία της Γεωργίας, που βρίσκονταν σε περιοχές με μαζική παρουσία Ελλήνων, έπαιξαν οι ομοεθνείς στο Σουκουίμ. Εξαιρετική δραστηριότητα επέδειξαν οι εξής

Έλληνες: Γ.Σοφριανίδης, Χ.Πολιτίδης, Κ.Παπαδόπουλος, Τ.Ποποβίδης, Β.Νικοπολίδης, Β.Ποποβίδη. Αυτοί δημιούργησαν την ημιπράνομη οργανωτική επιτροπή και συγκέντρωσαν υπογραφές του ελληνικού στοιχείου, διαπραγματεύθηκαν τα ζητήματα επαναφοράς της διδασκαλίας των Ελληνικών με το Υπουργείο Παιδείας της Αρμπαζίας και πάλεψαν για την υπερπήδηση των εμποδίων από τη πλευρά του υπουργού παιδείας της ΣΣΔ της Γεωργίας, ο οποίος εναντιωνόταν σθεναρά στην ιδέα αυτή.

Το 1981, ήταν τελικά η πρώτη χρονιά, που επιτράπη η διδασκαλία των Ελληνικών ως ξένης γλώσσας στα σχολεία της Γεωργίας. Οι Έλληνες όμως διεκδικούσαν τη δημιουργία ελληνικών σχολείων, όπου θα γινόταν η διδασκαλία των Ελληνικών ως μητρική γλώσσα, κάτι που πραγματοποιήθηκε στη Σοβιετική Ένωση με την πολιτική της "περестρόικα" λίγα χρόνια αργότερα και συγκεκριμένα το 1988.

Από το 1989 και λόγω των σχετικών αλλαγών στο σοβιετικό σύστημα, επιτρέπεται η δημιουργία οργανώσεων για τις διάφορες εθνικές μειονότητες. Έτσι δημιουργείται και η ελληνική οργάνωση της Αρμπαζίας με την επωνυμία "Ελληνικό Πολιτιστικό Κέντρο Αρμπαζίας", πρόεδρος του οποίου εκλέγεται ο Ε.Αναστασιάδης. Το 1990, ιδρύεται η οργάνωση των Ελλήνων στο Σουκούμι. Για πρώτη φορά, το 1992 αντιπρόσωποι των Ελλήνων της Αρμπαζίας παίρνουν μέρος στο Τρίτο Παγκόσμιο Ποντιακό συνέδριο στη Θεσσαλονίκη.

Στο Σουκούμι επαναδραστηριοποιούνται το ποντιακό θέατρο, τα ελληνικά μουσικά συγκροτήματα, αναστηλώνονται ελληνικές εκκλησίες στα χωριά, εντείνονται οι επαφές με την Ελλάδα.

Σύμφωνα με την καταγραφή πληθυσμού το 1989, στην Αρμπαζία ο ελληνικός πληθυσμός ανέρχεται σε 14.664 άτομα, στα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται άτομα από μικτούς γάμους.

Από το 1989, άρχισαν όμως να εντείνονται οι αντιπαράθεσεις μεταξύ Γεωργιανών και Αρμπαζιτών. Η επικράτηση των ακραίων εθνικιστών στην Τιφλίδα δημιούργησε εύφλεκτη κατάσταση στην Αρμπαζία, στην οποία αποστελλόταν κάθε χρόνο μεθοδευμένα και νέος πληθυσμός Γεωργιανών για μόνιμη εγκατάσταση.

Μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, το 1992, οι σχέσεις Αρμπαζίας-Γεωργίας οξύνθηκαν επικίνδυνα. Την άνοιξη του 1992, σε συνθήκες αναμενόμενου πολέμου, οι 1.400 Έλληνες του Σουκούμι ζήτησαν από τις ελληνικές Αρχές να τους δοθεί η άδεια μετοικεσίας στην Ελλάδα, αλλά το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών απάντησε, ότι οι ανησυχίες αυτές ήταν υπερβολικές.

Τον Αύγουστο του 1992, ο γεωργιανός στρατός εισέβαλε στην Αρμπαζία και κατέλαβε το Σουκούμι. Η κυβέρνηση της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Αρμπαζίας φυγαδεύθηκε στην πόλη Γκουντσαούτα. Κατά τη διάρ-

κεια του πολέμου, ο ελληνικός πληθυσμός στο Σουκούμι, όπως εξάλλου και ο αρμενικός, αλλά και ο ρωσικός υπέστη διωγμούς, βιασμούς και κλοπές από τα εγκληματικά στοιχεία, που είχαν αφερθεί λίγο πριν ελεύθεροι από τις φυλακές της Γεωργίας, για να καταταγούν στο γεωργιανό στρατό.

Την περίοδο του πολέμου σκοτώθηκαν συνολικά 453 Έλληνες της περιοχής.

Τελικά, και ύστερα από έντονες πιέσεις, η ελληνική κυβέρνηση μετέφερε ένα χρόνο μετά 1.013 άτομα ακτοπλοϊκώς από το Σουκούμι στην Ελλάδα. Πολλοί πρόσφυγες έφτασαν στην Ελλάδα και από τις υπόλοιπες περιοχές της Γεωργίας ή την Ρωσία, όπου είχαν προλάβει να διαφύγουν χωρίτερα. Οι πρόσφυγες τακτοποιήθηκαν χωρίς κάποιο μελετημένο πρόγραμμα και χωρίς την κατάλληλη υποδομή στη Θράκη, τη Νάουσα, τη Λαμία καθώς και σε άλλες περιοχές της Ελλάδος.

Κάποιο τμήμα του ελληνικού πληθυσμού βρήκε καταφύγιο στην Ρωσική Ομοσπονδία.

Ο πόλεμος τελείωσε την 30η Σεπτεμβρίου 1993 με την ήττα του γεωργιανού στρατού, η οποία ανάγκασε χιλιάδες Γεωργιανών να καταφύγουν ως πρόσφυγες πίσω στη Γεωργία. Τότε ήταν που επανήλθε η παλιά ονομασία της πόλης: Σουκούμι.

Σήμερα, τον ελληνικό πληθυσμό αποτελούν περίπου 1.500 άτομα, στην πλειοψηφία τους ηλικιωμένοι. Στην πόλη λειτουργεί ο ελληνικός σύλλογος "Η Ειρήνη".

Ως εκπρόσωπος των Ελλήνων ο Νικόλαος Πατουλίδης εξελέγη βουλευτής της αυτοαποκαλούμενης Δημοκρατίας της Αρμπαζίας.

Η κυβέρνηση της Αρμπαζίας εξέφρασε το ενδιαφέρον της για την επιστροφή του ελληνικού πληθυσμού στη χώρα. Αλλά η κατάσταση, ύστερα από 11 χρόνια ανεξάρτητης πορείας από τη Γεωργία, δεν έχει ακόμη διευθετηθεί πλήρως, μιας και η Δημοκρατία της Αρμπαζίας δεν έχει αναγνωρισθεί μέχρι σήμερα από την διεθνή κοινότητα και ένας μελλοντικός πόλεμος με τη Γεωργία δεν μπορεί να αποκλεισθεί.

Το ερείπιο του πρώην Ξενοδοχείου "Βενιζέλος"
Φωτογραφία του 2007

